

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی شیراز

بررسی مشکلات بخش خصوصی در حوزه سرمایه‌گذاری

گزارش تحلیلی اقتصادی و اجتماعی

گزارش شماره ۱۷ - سال ۹۵

تهیه شده در دفتر مطالعات اقتصادی و اجتماعی

گزارش

کد مدرک: SCCIM-FR-009-0۰

تاریخ:

موضوع گزارش:

تاریخ ارائه:

تنظیم کننده:

۱. مقدمه

سرمایه گذاری یکی از الزامات مهم برای رشد اقتصادی پایدار و دستیابی به اهداف توسعه اقتصادی است. سیاست گذاران اقتصادی با استفاده از سیاست‌های کلان اقتصادی، سرمایه گذاری و تشکیل سرمایه بخش خصوصی را هدایت کرده و با ایجاد انگیزش‌هایی، سرمایه گذاران را به انجام پروژه‌های سرمایه گذاری ترغیب می‌نمایند. تصمیمات سرمایه گذاری توسط بخش خصوصی، به دلیل بالا بودن کارایی و انگیزه‌های سودجویی، تخصیص بهینه و عوامل تولیدی را در پی خواهد داشت. بسیاری از اقتصاددانان معتقدند یکی از وظایف مهم دولت‌ها ایجاد شرایط ایمن از لحاظ اقتصادی، سیاسی و اجتماعی برای بخش خصوصی در جهت سرمایه گذاری‌های مولد می‌باشد.

با این حال بیشتر نظریه‌های سرمایه گذاری برای جوامع پیشرفته طراحی شده‌اند و نمی‌توان آنها را برای کشورهای در حال توسعه با ساختار فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و محیطی متفاوت به کار برد. از نظر تحلیلی، برخی مشکلات ساختاری مانند وجود نداشتن بازارهای مالی با کارکرد مناسب، نقش عمده دولت در تشکیل سرمایه، اختلالات ایجاد شده بر اثر محدودیت‌های مبادله خارجی و نواقص دیگر بازار در اکثر کشورهای در حال توسعه، موجب شده است فرضیه‌های مربوط به بهینه کردن رفتار سرمایه گذاری تأمین نشود و کشورهای در حال توسعه برای استفاده از این نظریه‌ها، با مشکل مواجه شوند. بررسی فعلی مشکلات سرمایه گذاری بخش خصوصی، به شناسایی نقاط ضعف و قوت موجود کمک می‌نماید تا از طریق آن بتوان جذب سرمایه گذاری را بهبود بخشید.

با توجه به اینکه اثرات نهایی سرمایه گذاری بخش خصوصی از اثر نهایی سرمایه گذاری بخش دولتی بالاتر بوده است، بنابراین سیاست‌های تشویقی جهت شرکت سرمایه گذاران بخش خصوصی در فعالیت‌های اقتصادی، سیاستی موجه می‌باشد؛ که این کار را می‌توان از طریق کاهش نرخ سود تسهیلات بانکی به عنوان هزینه استفاده از سرمایه سرمایه گذاران و حمایت مالی از طریق افزایش سطح اعتبارات اعطایی به این بخش انجام داد.

کد مدرک: SCCIM-FR-009-0-0	گزارش	اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی شیراز
تاریخ:		

۲. نقش دولت در سرمایه‌گذاری بخش خصوصی

تعیین حدود دخالت دولت در حوزه فعالیت‌های اقتصادی مهم‌ترین مساله‌ای است که از بدو شکل‌گیری اندیشه اقتصادی مدرن پیش‌روی نظریه پردازان اقتصادی قرار داشته است. تجربه ۵۰ سال گذشته فواید و محدودیت‌های عملکرد دولت را به ویژه در ارتقای توسعه به روشنی نشان داده است. دولت‌ها برای دستیابی به پیشرفت‌های مهم در بخش آموزش و بهداشت و کاهش نابرابری‌های اجتماعی بسیار کوشیده‌اند. البته برخی از عملکردهای دولت نتایج ضعیفی داشته است؛ اما حتی در جایی که دولت‌ها کارنامه درخشانی از عملکرد گذشته خود بر جای گذاشته‌اند، بسیاری از افراد نگران ناتوانی دولت در سازگاری با جهانی شدن اقتصادند.

سرمایه‌گذاری دولتی می‌تواند از طرق زیر موجب افزایش سرمایه‌گذاری بخش خصوصی شود:

الف - عوارض جانبی سرمایه‌گذاری دولتی که در امر زیربنایی انجام می‌شود، باعث افزایش بهره‌وری یا کاهش هزینه‌های تولید و یا هزینه‌های مبادله و سودآوری می‌شود و در نتیجه، سرمایه‌گذاری خصوصی را افزایش می‌دهد.

ب - سرمایه‌گذاری دولتی که موجب افزایش تقاضا برای تولیدات بخش خصوصی می‌شود، سرمایه‌گذاری خصوصی را افزایش می‌دهد.

ج - سرمایه‌گذاری دولتی که موجب افزایش درآمد ناخالص داخلی و پس‌انداز ملی می‌شود، منابع فیزیکی مالی برای اقتصاد و بخش خصوصی را فراهم می‌آورد و از این طریق، موجب افزایش سرمایه‌گذاری خصوصی می‌شود.

از طرف دیگر، به نظر می‌رسد که سرمایه‌گذاری دولتی، لااقل از دو طریق زیر می‌تواند بر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی اثر منفی بگذارد:

الف - سرمایه‌گذاری دولتی موجب رقابت دولت با بخش خصوصی برای تخصیص منابع کمیاب فیزیکی و مالی اقتصاد می‌شود و از طریق افزایش نرخ‌های بهره و یا سهمیه‌بندی اعتبارات بانکی، از منابع قابل دسترس بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری می‌کاهد.

ب - سرمایه‌گذاری دولتی و تولید کالاهایی که با تولیدات بخش خصوصی رقابت می‌کند، موجب کاهش سودآوری بخش خصوصی می‌شود و از سرمایه‌گذاری خصوصی می‌کاهد. در حقیقت دولت باعث بوجود آمدن رقابت بین بخش خصوصی و عمومی شده است و به جای این که زمینه‌ای برای سرمایه‌گذاری خصوصی فراهم نماید، به عنوان جایگزین بخش خصوصی عمل می‌کند که منجر به دوگانگی صنایع می‌شود. دولت با قدرت سرمایه‌گذاری بالاتر و جذب رانت‌های مختلف از پیکره

کد مدرک: SCCIM-FR-009-0-0	گزارش	اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی شیراز
تاریخ:		

اقتصاد و حذف رقبای خصوصی، مدیریت صنایع و کارخانجات بزرگ را تصاحب می کند. در نتیجه بخش خصوصی در حاشیه قرار می گیرد و صنایع کوچک را اداره می کند.

با این حال دولت با ایجاد زیرساخت ها، کمک به تامین مالی پروژه ها، ایجاد فضایی ایمن از لحاظ اقتصادی، سیاسی و اجتماعی، حذف انحصارات اقتصادی و مواردی از این قبیل می تواند مشوق بخش خصوصی برای سرمایه گذاری در اقتصاد باشد. برعکس، وجود سیاست های متناقض در قوانین و مقررات، وجود انواع انحصارات و رانت های دولتی و شبه دولتی، کاهش امنیت اقتصادی، وجود سیاست های مالیاتی دولت و فشار اقتصادی و مالی بر شرکت ها، رکود در بازار، کمبود نقدینگی و سرمایه در گردش، هزینه های بالای تامین سرمایه از بانک ها و بالا بودن نرخ بهره بانکی، از جمله مواردی هستند که می توانند در انگیزه های بخش خصوصی برای سرمایه گذاری در اقتصاد تردید جدی ایجاد کنند.

۳. عوامل موثر بر سرمایه گذاری بخش خصوصی

بخش عمده ای از ظرفیت ها و توانمندی های توسعه، در بخش خصوصی نهفته است که متأسفانه، رویکردهای دولت محور و اقتصاد تک قطبی، مانع از ظهور و شکوفایی این استعدادها بالقوه می شود. این رویکردها از چند خصوصیت اساسی همچون کوتاه اندیشی، عدم انعطاف، عدم کارایی و اثربخشی، جزئی نگرایی، نبود منابع کافی، عدم خلاقیت و نوآوری و نبود آینده نگری برخوردارند و بدون مشارکت تمامی بخش های جامعه، نمی توان به موقعیت و رشد و توسعه در کشور و شهرها دست یافت. طی سالهای اخیر و با ابلاغ سیاست های اصل ۴۴ قانون اساسی و قانون جلب و حمایت از سرمایه گذاری خارجی، زمینه افزایش مشارکت بخش خصوصی در امر سرمایه گذاری، تا حدودی در کشور ما فراهم گشته است. لیکن در این مسیر، به سبب عملکرد ضعیف دستگاه های اجرایی، تحقق پذیری کامل آن، با مشکلاتی مواجه بوده است. که این مشکلات به ترتیب اولویت در پنج عامل اصلی نهفته است که شامل:

۱- عوامل اقتصادی: برخورد مناسب و منطقی با شرایط پساتحریم، تنظیم مناسب نرخ تسهیلات بانکی، تضمین مناسب

سرمایه، ارائه تسهیلات بیشتر به بخش های مولد، کاهش هزینه های مبادلاتی و هزینه های اخذ تسهیلات

۲- عوامل مربوط به دولت: خط مشی ها و سیاست گذاری های دولت، شفافیت فضای تولید، ثبات نسبی در قیمت ها و نرخ

تعرفه ها، ثبات در سیاست ها پس از تغییر مدیریت، عدم وجود تبعیض بین بخش های تولیدی و خدماتی.

کد مدرک: SCCIM-FR-009-0۰	گزارش	اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی شیراز
تاریخ:		

لق قانونی و اداری: انعطاف پذیر بودن قوانین در برخورد با سرمایه گذاران خرد و کلان، ثبات در قوانین و مقررات، نظام اداری روان و تسهیل کننده، ارتباط منسجم بین مراکز علمی و واحدهای تولیدی.

لق عوامل فرهنگی: برخورد شایسته نهادها و سازمانهای مرتبط با امر سرمایه گذاری، ارزشمند بودن تفکر سرمایه گذاری در تولید، وجود فرهنگ مناسب کار و تولید.

لق عوامل منطقه ای: مدیریت کارا و توانمند در منطقه، وجود استراتژی منطقه ای برای هدایت سرمایه گذاران، وجود امکانات زیر بنایی، به روز شدن تکنولوژیها، وجود امکانات مناسب خدمات عمومی.

۴. موانع سرمایه گذاری بخش خصوصی

به طور کلی موانع موجود در مسیر سرمایه گذاری بخش خصوصی را می توان به دو گروه عمده موانع درون سازمانی و موانع برون سازمانی طبقه بندی کرد. در بخش درون سازمانی مهمترین مشکلات عبارت است از: موانع بوروکراسی اداری و قوانین حاکم بر نظام اداری، تداخل قوانین با یکدیگر و بعضاً همپوشانی هایی است که قوانین با یکدیگر دارند و موجب کندی یا وقفه در روند کار می شوند، بی توجهی به نیازهای سرمایه گذاران و نبود تطابق پروژههای معرفی شده و تمایل سرمایه گذاران با هم.

اما در بخش برون سازمانی نیز مشکلاتی وجود دارد که می تواند به نحوی روند سرمایه گذاری را تحت تأثیر خود قرار دهد که در شرایط زمانی و تحت تأثیر نظامهای مدیریتی کشور می تواند در دورههای مختلف، متفاوت باشد. برای مثال در حال حاضر شرایط اقتصادی حاد حاکم بر کشور و نوسانات بسیار زیاد ارز می تواند این روند را متأثر کند.

بررسی مطالعات انجام شده نشان می دهد که اساساً سرمایه گذاری در یک منطقه یا استان همبستگی بسیار بالایی با سیاستهای کلی اعمال شده در ابعاد مختلف در سطح کشور دارد. بر این اساس، وجود قوانین و مقررات مزاحم سرمایه گذاری، رشد حباب گونه بخش خدمات به دلیل عدم وجود استراتژی مشخص در عرصه اقتصاد، فقدان نقشه جامع سرمایه گذاری در استانها و مناطق و عدم ثبات قوانین، از موانع و مشکلات حضور بخش خصوصی به امر سرمایه گذاری می باشند.

برای گسترش سرمایه گذاری بخش خصوصی در اقتصاد کشور، توجه به این موارد و اقدامات عملی در جهت رفع آنها ضروری است. برخی از این مشکلات ساختاری برای سرمایه گذاری بخش خصوصی عبارتند از:

۱- انحصارات: وجود انحصارات مختلف دولتی و شبه دولتی در فعالیتهای اقتصادی ایران موجب شده است بخش خصوصی مجالی برای رقابت با بخش غیر خصوصی قدرتمند را نداشته باشد و از این رو کمتر وارد فعالیتهایی شده

کد مدرک: SCCIM-FR-009-0	گزارش	اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی شیراز
تاریخ:		

است که بخش دولتی و یا شبه دولتی در آن فعالیت دارند. از قضا فعالیت هایی که در آن ها انحصار وجود داشته، بدترین عملکردها را شاهد بوده اند، درحالی که رقابت در بازارها موجب تنوع تولید، نوآوری و رضایت مصرف کننده شده است .

۲- قوانین و مقررات دست و پاگیر و متغیر و بوروکراسی های شدید اداری در راه اندازی کسب و کار: اگر چه برخی قوانین مثل اصل ۴۴ قانون اساسی اصلاح شده است، اما شاهدیم که تغییر محسوسی در سرمایه گذاری بخش خصوصی اتفاق نیفتاده و دلیل این موضوع، آن است که موانع عملیاتی سرمایه گذاری و موانع نانوشته، بعضا قدرتی فراتر از موانع و محدودیت های نوشته شده دارند .

۳- سیاست های مالیاتی دولت و رکود گسترده در بازار: افزایش نرخ های مالیات و کسب انواع عوارض و مالیات ها از شرکت های تولیدی بخش خصوصی، هزینه های تولید را به شدت بالا برده و رکود گسترده در بازار، تقاضا برای محصولات را کاهش داده است. این موضوع روی سودآوری شرکت ها و توسعه سرمایه گذاری های آتی به شدت تاثیر منفی بر جای گذاشته است.

۴- تحلیل و از بین رفتن قدرت اقتصادی بخش عمده ای از قشر متوسط جامعه و فقدان توان لازم برای سرمایه گذاری: معمولا در همه اقتصادها، بخش خصوصی که اقدام به سرمایه گذاری می کند، همان قشر متوسط به بالای جامعه است که درآمدهای مازاد بر نیاز را صرف سرمایه گذاری و تولیداتی می کند. مشکلات اخیر اقتصاد کشور از جمله تورم، رکود گسترده، آثار تحریم ها و نظایر آن باعث افزایش شدید هزینه های زندگی، کاهش پس اندازها و در نتیجه کاهش سرمایه گذاری این بخش مهم شده است .

۵- افزایش شدید هزینه های سرمایه گذاری و تامین مواد اولیه: آثار تحریم های اقتصادی به همراه موانع و محدودیت های گمرکی و اداری باعث شده است هزینه های تامین ماشین آلات مخصوصا از خارج از کشور افزایش یافته و سرمایه گذاری مقرون به صرفه نباشد.

۶- نرخ های بالای بهره بانکی: نرخ بهره بالای بانکی در حدود ۲۰ الی ۳۰ درصد از دو جهت به سرمایه گذاری بخش خصوصی ضربه وارد ساخته است. اول اینکه موجب شده هزینه تامین منابع مالی افزایش یافته و شرکت ها تمایل کمتری برای گرفتن وام و سرمایه گذاری داشته باشند. دوم اینکه باعث شده است افراد تشویق شوند به جای سرمایه گذاری و تحمل ریسک های مربوط به تولید و سرمایه گذاری و در دسرهای اداری و غیر اداری آن، منابع مالی

کد مدرک: SCCIM-FR-009-00	گزارش	اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی شیراز
تاریخ:		

خود را در بانک‌ها و موسسات اعتباری گذاشته و از سود تضمین شده آن بهره‌برداری کنند. به عبارت دیگر نرخ‌های بهره بالای بانکی تولید و سرمایه‌گذاری را فعالیتی پرخطر و غیرمنطقی ساخته است. برای بهبود روند سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در اقتصاد کشور، باید به این زیرساخت‌ها توجه بیشتری داشت. از جمله موانع دیگری که بخش خصوصی در حوزه سرمایه‌گذاری با آن روبروست می‌توان به موارد زیر اشاره کرد :

- مشکلات اقتصادی داخلی و بین‌المللی حاکم در شرایط کنونی
- بی‌اعتمادی و اطمینان نداشتن سرمایه‌گذاران در شرایط فعلی به دلیل بی‌ثباتی در محیط کسب و کار
- تغییر مدیریت‌ها و حاکمیت رفتار سلیقه‌ای
- طولانی بودن روند قضایی در صورت بروز اختلال
- فراهم نبودن محیط رقابتی سالم و شفاف
- نبود اطلاعات شفاف از وضعیت بنگاه‌ها، صنایع و واحدهای تولیدی و اقتصادی
- شناخت ناکافی از حوزه‌های مناسب برای سرمایه‌گذاری در استان (عدم انسجام اطلاعات پروژه‌های سرمایه‌گذاری)
- ناهماهنگی بین سازمان‌های ذی‌ربط استان برای سرمایه‌گذاری
- رکود در بازار مسکن و انبوه‌سازی

۵. جمع بندی

سرمایه‌گذاری از دو جهت می‌تواند در بخش‌های مختلف اقتصادی تاثیرگذار باشد. اول اینکه با افزایش سرمایه‌گذاری تولید نیز افزایش می‌یابد و دیگر اینکه در کنار سرمایه‌گذاری همواره مخارج زیادی صرف خرید و مصرف کالاهای مختلف می‌شود و به عبارت دیگر سرمایه‌گذاری سبب رونق مصرف کالاهای تولیدی بخشهای مختلف می‌شود و تقاضا را افزایش می‌بخشد. افزایش در حجم سرمایه‌گذاری می‌تواند منجر به افزایش بنیه اقتصادی کشور، کاهش واردات، افزایش ذخایر ارزی، ارتقا سطح فناوری و حرکت سریع به طرف پیشرفت اقتصادی شود.

از مهمترین پیشنهادات برای بهبود هر چه بیشتر شرایط سرمایه‌گذاری و تعامل سازنده تر بین طرفین سرمایه‌گذار می‌توان به سرمایه‌پذیری از طریق ایجاد زمینه‌های جذب، تسهیل قوانین، تضمین برگشت سود، تشکیل کمیته سرمایه‌گذاری،

کد مدرک: SCCIM-FR-009-0-0	گزارش	اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی شیراز
تاریخ:		

تعریف بسته‌های پیشنهادی مشارکتی، قائل شدن مزایا برای ترغیب مشارکتها و تدوین سیاستهای کلی چهارساله برای سرمایه‌گذاری اشاره کرد.

هزینه‌های مصرفی دولت بیشترین تأثیر منفی را بر سرمایه‌گذاری خصوصی دارد، پیشنهاد می‌شود دولت از طریق کاهش هزینه‌های مصرفی خود، زمینه افزایش سرمایه‌گذاری خصوصی را فراهم سازد. با توجه به تأثیر بالا و مثبت نرخ تسهیلات اعطایی شبکه بانکی بر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، پیشنهاد می‌شود در سیاستگذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های کلان کشور به این مورد اهمیت بیشتری داده شود. از طرفی دولت می‌تواند از طریق افزایش مخارج سرمایه‌ای خود، در زیربناها (بزرگ راه‌ها، فرودگاه‌ها، سیستم‌های آبرسانی و ...) باعث گسترش امکانات برای سرمایه‌گذاری بخش خصوصی شود و تقاضا برای تولید خصوصی را از طریق انتظارات تولید و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی افزایش دهد.

۶. منابع

بررسی روند سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و رشد اقتصادی در ایران (۱۳۸۷)، دفتر مطالعات اقتصادی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، کد موضوعی، شماره مسلسل ۹۴۷۴.

پایتختی اسکویی، سید علی، حسن طاهری، فلورا ابقایی (۱۳۹۱)، مدیریت عوامل موثر بر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در ایران، نشریه فراسوی مدیریت، سال ششم، شماره ۲۳، صفحات ۱۷۰-۱۴۹.

پژویان، جمشید، یگانه موسوی جهرمی (۱۳۹۱)، اثر مالیات بر شرکتها در سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، مجله اقتصاد و مدیریت، صفحات ۸۶-۷۹.

خادم غوثی، محمدفرید (۱۳۹۳)، اثر تسهیلات اعطایی و نرخ سود بانکی بر سرمایه‌گذاری خصوصی در ایران، پایان‌نامه گروه اقتصاد، دانشکده علوم اقتصادی و سیاسی، دانشگاه شهید بهشتی.

مقدم، حامد (۱۳۹۳)، دلایل عدم مشارکت بخش خصوصی در پروژه‌های دولتی، مجله صحبت نو، شماره پنجم، صفحه ۷.

کد مدرک: SCCIM-FR-009-0۰	گزارش	اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی شیراز
تاریخ:		

رجایی، سید عباس، محمدمین خراسانی (۱۳۹۴)، شناخت و تحلیل موانع پیش روی سرمایه گذاری بخش خصوصی در پروژه های عمرانی شهری (مطالعه موردی: منطقه ۱۰ شهرداری تهران)، نشریه پژوهش های جغرافیای برنامه ریزی شهری، دوره سوم، شماره ۲، صفحات ۲۱۰-۱۹۱.